

УДК 351.76:352.07(477)

О. М. Титаренко,
кандидат наук з державного управління,
докторант кафедри регіонального управління,
місцевого самоврядування та управління
містом, Національна академія
державного управління
при Президентіві України

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ДУХОВНО-ЦІННІСНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ

Проаналізовано основні напрями наукових досліджень духовно-ціннісного розвитку українського суспільства. Досліджено підходи до систематизації духовних цінностей та розкрито їхні функції, сутність і прояв. Визначено основи духовно-ціннісного розвитку територіальних громад у сільській місцевості та виділено основні причини й ознаки системної кризи духовних цінностей.

Установлено, що духовний та ціннісний розвиток суспільства та його складових – територіальних громад – можна розглядати як сукупність індивідуальних та соціальних чинників, що створює передумови для комплексного підходу до впровадження публічно-управлінського впливу в цій сфері.

Підтверджено, що подолання негативних тенденцій духовного та ціннісного розвитку територіальних громад у сільській місцевості неможливе без правової, матеріальної та фінансової підтримки соціальних інститутів, які впливають на духовне життя членів сільської громади; координації, узгодженості та конструктивної взаємодії суб'єктів публічного управління.

Ключові слова: духовна цінність, духовно-ціннісна деформація, національні духовні цінності, сільська територіальна громада.

О. М. Tytarenko,
*Ph.D in Public Administration, bread-winner of scientific
degree of doctor of sciences, Regional Administration,
Local Self-Government and Urban Management Department,
National Academy for Public Administration
under the President of Ukraine*

© Титаренко О. М., 2018

THE CONCEPT AND ESSENCE OF TERRITORIAL COMMUNITIES SPIRITUALLY-VALUABLE DEVELOPMENT IN THE RURAL AREA

Areas of research of spiritual and value development of Ukrainian society are analyzed. The functions, essence and manifestation of spiritual values are investigated.

It is determined that the spiritual and value development of society and its components – territorial communities – can be considered as a combination of individual and social, which creates the preconditions for an integrated approach to the implementation of public-management influence in this area.

It is confirmed that the overcoming of the negative trends in the spiritual and value development of rural communities is impossible without the legal, material and financial support of social institutions that have an impact on the spiritual life of the villagers; Coordination, coherence and constructiveness in the interaction of subjects of public administration.

Key words: spiritual value, spiritually-valuable deformation, national spiritual values, rural territorial community.

Постановка проблеми. Перед місцевим самоврядуванням стоїть низка завдань, реалізація яких покликана створювати та підтримувати сприятливе життєве середовище, необхідне для всебічного розвитку людини. Стан життя сільського населення в сучасній Україні характеризується переважно негативними тенденціями, зокрема скорочується його зайнятість, відбувається знецінення сільськогосподарської праці, поглиблюється дисбаланс соціальних стандартів села та міста, сільські діти не завжди мають доступ до якісної освіти, а всі сільські мешканці загалом – до якісного медичного обслуговування тощо. Призупинити негативні тенденції й запобігти їм не можна лише одними фінансово-економічними заходами. Зазначені проблеми мають глибший контекст і тому потребують дослідження духовно-ціннісні чинники, а також можливості їх зміни для забезпечення сталого сільського розвитку.

Ціннісні орієнтири територіальних громад на розвиток виступають важливою умовою формування позитивних зрушень у духовно-ціннісному просторі держави й навпаки. Мешканці громад можуть створювати нові соціальні та культурні продукти, перетворюючи свій життєвий світ через діяльність та взаємодію в громаді. Так, територіальна громада виступає засобом і водночас середовищем перетворювальної діяльності громадян. Саме

грумада в умовах децентралізації влади стає базовим осередком формування й розвитку духовних цінностей суспільства. Однак вплив на духовно-ціннісний розвиток громад потребує насамперед з'ясування сутності цього явища, уточнення відповідного понятійно-категорійного апарату.

Аналіз останніх публікацій за проблематикою. Проблема духовного розвитку українського суспільства є однією з найважливіших та дискусійних проблем у науковому та експертному середовищах в Україні. Існує низка фундаментальних праць, у яких здійснюється дослідження цього питання, визначення сутності духовних цінностей та особливостей формування системи національних цінностей [2; 5; 8; 10; 16–17].

Проблемі систематизації українських національних духовних цінностей присвячені наукові праці М.Бриля, О.Вишневського, Л.Мисіва, Г.Ситника, П.Ситника, Ю.Сурміна та ін. [4; 10; 13; 16; 17].

Важливе значення мають розробки вітчизняних учених, присвячені проблемам становлення та розвитку територіальних громад як чинників духовного розвитку суспільства [3; 6; 12].

Вагомим внеском у дослідження проблем територіальних громад та шляхів розвитку місцевого самоврядування є праці таких учених, як О.Батанов [1], В.Єрмоленко [7], В.Козаков [9], М.Орлатий, І.Демчак [14; 15] та ін.

Разом з тим аналіз наукових джерел вказує на відсутність досліджень, присвячених процесам духовно-ціннісного розвитку територіальних громад у сільській місцевості.

Формулювання цілей (мети) статті – визначити поняття та сутність духовно-ціннісного розвитку територіальних громад у сільській місцевості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Духовні цінності виступають соціально значущим орієнтиром розвитку суспільства, важливим чинником його соціально-політичної стабільності, провідним критерієм сталого розвитку країни, рушієм успішних перетворень у країні.

Від духовності особистості та суспільства значною мірою залежить основний вектор соціокультурного, економічного та політичного розвитку держави. Ідеологія, духовні цінності, націо-

нальна ідея – це сили, які об'єднують та консолідують суспільство, якщо вони поділяються всіма громадянами. Якщо ціннісна модель суспільства є визначеною, відносно стійкою, базові духовні цінності поділяються й усвідомлюються всіма, чи, принаймні, переважною більшістю членів суспільства, таке суспільство і держава стабільно розвиваються [8].

На сьогодні можна виділити три найрозробленіших напрями досліджень духовно-ціннісного розвитку українського суспільства. Так, перший напрям пов'язаний із вивченням сутності та змісту самого поняття “духовна цінність” [2; 5; 8]. У межах другого напрямку дослідники зосереджують свою увагу на класифікації та систематизації духовних цінностей [4; 10; 13; 16]. Третій напрям досліджень концентрується на динамічному аспекті формування, розвитку та трансформації духовних цінностей сучасного українського етносу [3; 6; 17]. Для кожного з цих напрямів досліджень характерні особливості аналізу складного та суперечливого процесу духовно-ціннісного розвитку сучасного українського суспільства, що, з одного боку, відображає комплексність та багатовекторність предмета дослідження, а з другого – розширює межі пізнання для формування глибинного і всебічного розуміння процесу.

У сучасній українській науковій думці не існує єдиного підходу до визначення поняття “духовна цінність”, як і щодо всіх інших понять, які пов'язані зі складними суспільними явищами.

Духовні цінності виступають як специфічні сенсоутворюючі джерела існування людини і водночас як серцевина механізму самоорганізації суспільства. Так, Л.Мисів розглядає духовні цінності як феномени суспільної свідомості, які виступають у формі провідних, значущих соціокультурних орієнтирів, що зумовлюють духовний розвиток індивіда чи суспільства в цілому [13]. Панівна система духовних цінностей визначає інтереси й потреби індивідів у суспільстві.

В.Карлова вказує на відмінність духовних цінностей від інших, яка проявляється в тому, що ці цінності є продуктом духовного виробництва, а отже, належать до феноменів свідомості й виявляються у формі провідних, значущих соціокультурних орієнтирів: ідеалів, норм, символів, образів, почуттів тощо, що зумовлюють духовний розвиток індивіда чи суспільства в цілому [8].

У свою чергу, національні духовні цінності виступають у формі ціннісних настанов, орієнтацій, соціально-політичних ідей та ідеалів; відіграють роль особливих інтегруючих, соціалізуючих та комунікативних механізмів; утворюють духовно-ціннісне ядро національної самосвідомості. Н.Кочура центром системи духовних цінностей українського народу вважає абсолютні, вічні цінності й ідеали. Вищими цінностями вона визначає добро, справедливість, гідність, гуманізм, патріотизм, працелюбність, дружбу, любов, вірність [10].

В.Зайчук, досліджуючи духовний розвиток селян, наголошує на необхідності створення умов для реалізації їх інтелектуального та творчого потенціалу як основи сталого розвитку сільських територій. Науковець зазначає, що духовна стратегія розвитку, на відміну від економічного, соціального чи культурного, націлена на глибинне формування самих фундаментальних засад як окремої особистості, так і суспільства в цілому. І в цьому розумінні духовна стратегія більшою мірою спрямована не на користь для села чи добробут для селян, а найперше на благо та сталий розвиток сільської громади [6].

Духовні цінності тісно пов'язані з духовною культурою, є її основою. М.Бриль розглядає духовну культуру як інтегративну якість особистості, що відображає наявність розвитку в неї сукупності культур (інтелектуальної, моральної, художньої, естетичної, екологічної, економічної, політичної, правової, фізичної, міжетнічних відносин); високого рівня рефлексивної свідомості, гуманістичного світогляду, соціокультурної поведінки [4].

Розмаїття трактувань сутності духовних цінностей свідчить про необхідність формування інструментарію їх уточнення, що неможливо без розуміння їх функцій (див. таблицю).

У публічному управлінні розуміння ціннісних категорій складається під впливом загальної аксіології. В основі аксіології державного управління лежить розуміння й утвердження цінності людського життя, ідея всебічно і гармонійно розвинутої особистості, що пов'язана з ідеєю справедливого суспільства, яке здатне реально забезпечити кожній людині гідні умови для максимальної реалізації закладених у ній можливостей [9].

Функції, сутність та прояв духовних цінностей

Функція	Сутність та прояв функції
Консолідуюча: – горизонтальна (існування в певний історичний проміжок часу); – вертикальна (зв'язок поколінь)	Спрямована на становлення громади як окремої духовної спільноти, що характеризується спільністю традицій, культури, належністю до громади, самоідентифікацією особистостей як членів сільської громади
Інтегративна	Проявляється в здатності членів громади до згуртування, збереження і відродження місцевих традицій, передання їх наступним поколінням; формує сільську громаду як спільного, колективного споживача
Комунікативна	Забезпечує взаєморозуміння, спілкування людей на основі встановлених загальних цінностей, що передбачають підтримку та взаємну допомогу, а також задоволення індивідуальних і колективних потреб
Естетична	Забезпечує формування сприйняття ідеалу краси, гармонії, довершеності, що властиві кожному соціуму
Морально-етична	Характеризує моральний клімат у сільській громаді, систему норм поведінки, життєдіяльності
Символічна	Означає шанування місцевих символів

Аксіологія публічного управління концентрується на питаннях про роль держави як визначального фактору формування соціально-ціннісних засад суспільства, визначення системотворчих елементів політичного поля в аксіологічному вимірі, концептуальних засад моделювання ціннісних стратегій регулювання соціального розвитку; урахування особливостей національної ідентичності українців як інструментарію соціальних засад державного управління; обґрунтування стратегій формування національної свідомості державних службовців України та механізмів дії демократичних принципів професійних цінностей політичної та адміністративно-управлінської еліти в Україні; значення реалізації цінностей державного управління як критеріїв його якості [9].

Різноманітність і багатофункціональність духовних цінностей створюють передумови для їх систематизації. Існують різні підходи до класифікації цінностей. Так, О.Вишневський виділяє п'ять груп ціннісних значень на підставі можливостей морально-етичної саморегуляції особистості:

1) абсолютні, вічні цінності (мають універсальне значення, необмежену сферу застосування, загальнолюдський характер) – доброта, правда, любов, чесність, гідність, краса, мудрість, справедливість та ін.;

2) основні національні цінності (мають значення для певного етносу, народу) – патріотизм, національна гордість тощо;

3) основні громадянські цінності (базуються на визнанні рівності людей та концепції прав людини);

4) цінності сімейного життя;

5) цінності особистого життя [10].

Ця класифікація розвивалася дослідниками проблематики духовно-ціннісного розвитку українського суспільства і була розширена за рахунок додавання шостої групи цінностей – “валеекологічних” [13], або “екологічних” [4].

На думку М.Бриля, такий підхід до класифікації духовних цінностей дає можливість більш чітко вибудувувати ієрархію цілей управління, у тому числі й державного, спрямованого на духовний розвиток суспільства.

Основними українськими національними цінностями, на думку Г.Ситника, є: державний суверенітет, територіальна цілісність, демократичні основи розвитку, працелюбство, духовність, сім’я, рівноправність народів, які населяють Україну, самовідданість під час захисту Батьківщини, соціальна справедливість, колективізм, матеріальне та духовне надбання народу України, миролюбність, толерантність, доброзичливість [16, с. 369].

Ю.Сурмін виділяв такі базові цінності сучасного українського суспільства, як: духовність, сімейні цінності, свобода, мир і злагода, національно-культурні цінності, патріотизм [17, с. 91–92].

П.Ситник, у свою чергу, відносить до духовних цінностей української нації передусім такі, як: державна мова, спільна історична пам’ять, народні традиції і звичаї, національна символіка, психологічні стереотипи суспільної поведінки, система освіти й науки, гуманістично спрямовані світоглядні орієнтири та моральні норми, державотворча політична свідомість. У свою чергу, зазначає дослідник, названі духовні цінності формують загальнонаціональний суспільний ідеал, єдину національну ідею, загально-

визнану (парадигмальну) ідеологію державотворення, розвинену національну самосвідомість [18].

В.Карлова відстоює думку, що на сучасному етапі мають бути визначені та утверджені такі базові цінності, як: справедливість, чесність та відповідальність; збереження української культурної спадщини та культур національних меншин; авторитет сумлінної чесної праці та добробут; патріотизм; соціальна безпека, добросусідство, незалежність у відносинах з іншими народами та державами [8].

Таким чином, кожна з моральних домінант ціннісного світобачення українського етносу поєднує в собі елементи загальнолюдського і національного. Національний компонент визначає як форму вияву певної духовної цінності, так і надає їй змістової унікальності.

Основу традиційної системи духовних цінностей українського народу становлять як язичницькі, так і християнські традиції. Саме з їх духовно-естетичним спадком пов'язані ціннісні домінанти духовної культури українства [10; 13]. У дохристиянський період сформувалися такі ціннісні пріоритети (світоглядно-ціннісні домінанти нації) українського народу, як:

- особливе поцінювання землі-годувальниці, ставлення до землі як цінності, що є джерелом таких ціннісних домінант нації, як: працелюбність, шанування праці й людини праці, засудження лінощів, неробства;

- особливе місце жінки-матері в суспільстві, що є джерелом таких рис, як доброта, добродушність, м'якість, сердечність, і які впливали на формування культурно-естетичної домінанти світогляду українства;

- м'яка естетично забарвлена рефлексийність, гармонійність як виявлення прекрасного, емоційно-почуттєвий характер українського ставлення до світу, перевага чуттєвого, емоційно-психологічного над раціональним;

- прагнення до малих суспільних утворень, перевага власних інтересів над груповими, культ української родини [4; 10].

Запровадження християнства вагомо вплинуло на духовний світ українського народу, дало поштовх формуванню нової морально-ціннісної парадигми, принесло нові світоглядні орієнтири. Християнське світосприйняття надало можливість подальшого

розвитку духовних цінностей українського етносу, що привело до оновлення світоглядно-ціннісних домінант, які глибоко проникли в народну культуру та вкарбувалися в психологію українців:

1) ідея соборності (етнічна, національна, державна єдність громадян України);

2) ідея софійності, діалогічності (українська філософія серця – кордоцентризм, філософія переживання);

3) ідея моральної відповідальності особи перед Богом і людьми (принцип свободи волі, духовне самовиховання та самовдосконалення людини).

Отже, специфічний український характер відображається через цінності соборності, колективізму малих соціальних груп (громад), культ матері, національної державності та християнської віри. У процесі аналізу проблеми духовних цінностей, притаманних українському суспільству, виникає важливе питання щодо конструктивної деформації ціннісних орієнтацій. Потреба визначення українських ціннісних пріоритетів особливо гостро дає про себе знати в сучасних умовах розвитку. В Україні відбувається трансформація кількох ціннісних систем:

– збереження цінностей радянського суспільства;

– стихійне запозичення цінностей західного суспільства – раціоналізму та споживання;

– розмивання українських національних цінностей.

Дослідники вказують на системну кризу суспільних цінностей, яка була спричинена втратою державою патерналістської ролі у формуванні й розвитку системи духовних цінностей, коли цінності та ідеологічні засади радянського суспільства були зруйновані, а нова чітка система цінностей не визначена [8; 10; 13].

В.Ларіонова акцентує, що в умовах трансформації сучасного українського суспільства актуалізується проблема “екзистенційного вакууму” (втрата смисложиттєвих цінностей, невизначеність сенсу життя), що породжує відчуття непевності, пригнічення, морального спустошення і приниження та має надзвичайно негативний вплив на якість соціалізації особистості [11, с. 43].

М.Бриль виділяє такі основні риси ціннісної кризи: існування розриву за географічною та віковою ознаками; порушення механізму духовної ретрансляції; негативні тенденції у вихованні

молоді; зростання впливу зразків, орієнтованих на задоволення матеріальних потреб та почуттів; складна мовна ситуація; розкол православних церков тощо [4].

До основних причин духовно-ціннісних деформацій українського суспільства відносять такі:

1) процеси, які пов'язані з розвитком ринкових відносин, приватизацією у нових українських реаліях і накопиченням капіталу (перевага матеріального над духовним) [5; 10];

2) різкі зміни в соціальному статусі більшості громадян та поляризація суспільства внаслідок лібералізації економіки (абсолютна більшість бідних громадян, відсутність середнього класу);

3) значні деформації в соціальній політиці внаслідок перерозподілу державної власності в односторонньому порядку (погіршення соціальних стандартів і умов життя більшості населення);

4) втрата соціального й історичного часу, життєвих орієнтирів у громадян через економічні та соціальні потрясіння [2];

5) наслідок тоталітарного минулого та політичні чинники сучасного державотворення [13].

Територіальну громаду в сільській місцевості ми розуміємо як унікальне середовище духовно-ціннісного розвитку, первинний суб'єкт місцевого самоврядування, що складається з фізичних осіб – жителів (громадян України, іноземних громадян, осіб без громадянства, біженців, вимушених переселенців), які постійно мешкають, працюють на території села (або добровільного об'єднання в спільну громаду кількох сіл), селища безпосередньо або через сформовані ними владні структури вирішують питання місцевого значення, мають спільну комунальну власність, володіють на цій території нерухомим майном, сплачують комунальні податки та пов'язані індивідуально-територіальними зв'язками системного характеру.

У свою чергу, *духовно-ціннісний розвиток територіальних громад у сільській місцевості* – це процес, з одного боку, трансформації індивідуальних та колективних принципів, що є важливими, значущими для життєдіяльності і соціальної поведінки на певній території, а з другого – створення й розвитку матеріальних об'єктів, які впливають на індивідуальну і колективну поведінку, рівень задоволеності життям загалом.

Очевидно, що для забезпечення певного стану розвитку територіальної громади можна стимулювати формування певних духовно-ціннісних орієнтацій. Наприклад, ставлення до місцевої економіки, навколишнього середовища, інших людей, колективів тощо змінює ситуацію на практиці.

На початковому етапі цінності з'являються через появу певної інформації, яка зумовлює зміну звичок, прийомів людського побуту, специфічні форми поведінки, а вже потім стають такими, що передаються від покоління до покоління. У подальшому розвитку вони закріплюються, схематизуються в таких нормативних утвореннях, як традиції, обряди, звичаї, ритуали. У них закладаються певні ціннісні взірці, які далі зберігаються і транслиуються через соціальні інститути: заклади освіти та виховання, засоби масової інформації, релігійні організації та політичні установи тощо.

У межах територіальної громади (об'єднання громад) процес формування та розвитку духовних цінностей забезпечують конкретні суб'єкти, які керуються багатьма чинниками, у тому числі політичного, економічного і гуманітарного характеру.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Цінності – складна й багатоаспектна категорія, яка може визначатися різнобічно, але загалом – це комплекс характеристик, що формують особистість, зумовлюючи її духовний розвиток, і, зрештою, розвиток суспільства в цілому. Вони виявляються через внутрішні (персоніфіковані) й зовнішні (зафіксовані соціальними нормами) цінності.

Тому духовно-ціннісний розвиток суспільства та його складових – територіальних громад можна розглядати як поєднання індивідуального й суспільного, що створює передумови для комплексного підходу до справляння публічно-управлінського впливу в цій сфері. В умовах суперечливого розвитку сучасного українського суспільства свідоме та цілеспрямоване позитивно орієнтоване регулювання ціннісних процесів набуває чи не головного значення. Тому одним із головних завдань держави та органів місцевого самоврядування є створення й забезпечення умов для духовно-ціннісного відродження сільських територіальних громад з метою формування консолідованого духовного простору нації. Подолання негативних тенденцій духовно-ціннісного роз-

витку сільських територіальних громад неможливе без правової, матеріальної та фінансової підтримки соціальних інститутів, які справляють вплив на духовне життя мешканців села; координації, узгодженості й конструктивності у взаємодії суб'єктів публічного управління.

Український соціум потребує сьогодні ціннісної консолідації, важливою умовою при цьому є вдосконалення публічної політики у сфері духовно-ціннісного розвитку сільських територіальних громад. Разом з тим завданням держави є не уніфікація ціннісної системи, а створення умов для різних напрямів духовного розвитку як особистості, так і окремих спільнот, у тому числі сільських територіальних громад. Саме такий підхід дасть можливість створити умови для визначення й подальшої суспільної підтримки єдиної національної ідеї, загальноновизнаної ідеології державотворення, формування цілісної національної свідомості.

У поліетнічній, полікультурній, багатоконфесійній країні, якою є сьогодні Україна, з різним історичним минулим її регіонів, територіальних громад потрібне вироблення нової публічно-управлінської парадигми для духовно-ціннісного розвитку територіальних громад, що потребує окремого дослідження.

Список використаних джерел

1. Батанов О. Територіальна громада – первинний суб'єкт муніципальної влади в Україні: поняття та ознаки / О. Батанов // Вісн. Центр. виборч. комісії. – 2008. – № 2 (12). – С. 51–57.

2. Білецька Л. В. Українське суспільство та його ціннісні орієнтації в умовах перехідного періоду [Електронний ресурс] / Л. В. Білецька // Філософські проблеми гуманітарних наук : зб. наук. пр. – Київ, 2009. – 500 с. – Режим доступу: <http://www.infolibrary.com.ua/books-text-11461.html>.

3. Бойко Ю. А. Соціально-філософський аналіз становлення громади та громадянського суспільства як чинників духовного розвитку соціуму (на прикладі України) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філософ. наук : 09.00.03 / Бойко Юрій Анатолійович ; Нац. техн. ун-т України “Київ. політехн. ін-т”. – Київ, 2007. – 17 с.

4. Бриль М. В. Програмно-цільовий підхід до формування духовних цінностей сільської молоді / М. В. Бриль // Психолого-педагогічні науки. – 2014. – № 3. – С. 121–124.

5. Гринчишин Н. І. Проблема духовного та національного відродження українського суспільства: соціально-філософський аспект / Н. І. Гринчишин // Вісн. Черкас. ун-ту. – Вип. 210. – С. 94–98.

6. Зайчук В. М. Творча активність громадськості як чинник духовного та сталого розвитку [Електронний ресурс] / В. М. Зайчук // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України : зб. наук. пр. – 2010. – Вип. 146. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Chem_Biol/nvnau_bbe/2010_146/10zvm.pdf.

7. Єрмоленко В. М. Особливості формування категорії “сталлий розвиток сільських територій” / В. М. Єрмоленко // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України : зб. наук. пр. – 2010. – № 156. – С. 50–59.

8. Карлова В. В. Духовні цінності в структурі національної самосвідомості: українські реалії [Електронний ресурс] / В. В. Карлова // Державне управління: теорія і практика : електрон. наук. фах. вид. – 2010. – № 1. – Режим доступу: <http://academy.gov.ua/ej/ej11/txts/10kvvsur.pdf>.

9. Козаков В. М. Аксиологія державного управління : підручник / В. М. Козаков. – Київ : НАДУ, 2010. – 256 с.

10. Кочура Н. Ціннісні домінанти духовної культури українства [Електронний ресурс] / Н. Кочура // Освіта регіону. Політологія. Психологія. Комунікації. – 2013. – № 4. – Режим доступу: <http://social-science.com.ua/article/1178>.

11. Ларіонова В. Ціннісні підстави індивідуального буття / В. Ларіонова, Ю. Москаленко // Етико-аксіологічні аспекти трансформації сучасного українського суспільства : зб. наук. ст. – Івано-Франківськ : Третяк І.Я., 2009. – С. 35–44.

12. Лисенко І. М. Розвиток територіальних громад як умова формування громадянського суспільства в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : 23.00.02 / Лисенко Ілля Миколайович ; Тавр. нац. ун-т ім. В. І. Вернадського. – Сімферополь, 2011. – 15 с.

13. Мисів Л. В. Особливості державного управління в сфері духовно-ціннісного розвитку українського суспільства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук держ. упр. : 25.00.01 / Мисів Любомир Володимирович ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Київ, 2008. – 16 с.

14. Орлатий М. К. Інформаційно-методологічне забезпечення оцінки рівня та якості життя сільських жителів / М. К. Орлатий, І. М. Демчак // Наук. вісн. Акад. муніцип. упр. Серія : Управління. – 2013. – Вип. 2. – С. 357–362.

15. Орлатий М. К. Методологічні підходи щодо соціально-інфраструктурного потенціалу територіальних громад села / М. К. Орлатий // Продуктивність агропромислового виробництва. Економічні науки. – 2015. – № 27. – С. 125–132.

16. Ситник Г. Національні цінності як основа прогресивного розвитку особистості, суспільства, держави / Г. Ситник // Вісн. НАДУ. – 2004. – № 2. – С. 369–374.

17. Сурмін Ю. Ціннісні процеси пострадянського суспільства: методологічний аспект / Ю. Сурмін // Зб. наук. пр. НАДУ. – К. : Вид-во НАДУ. – 2003. – Вип. 1. – С. 87–98.

18. Управління соціальним і гуманітарним розвитком : навч. посіб. / В. А. Скуратівський, В. П. Трощинський, Е. М. Лібанова та ін. ; за заг. ред. В. А. Скуратівського, В. П. Трощинського : у 2 ч. – Київ : НАДУ, 2009. – Ч. 1. – 456 с.

References

1. Batanov, O. (2008), “ Territorial community as a primary subject of municipal government in Ukraine: concepts and attributes”, *Visn. Tsent. vyborchoyi komisyyi*, vol. 2 (12), pp. 51–57.

2. Biletska, L.V. (2009), “Ukrainian society and its value orientation in the period of transition”, *Filosofski problemy humanitarnykh nauk*, [Online], available at: <http://www.info-library.com.ua/books-text-11461.html> (Accessed 12 March 2017).

3. Boiko, Yu.M. (2007), “The Social Philosophical Analysis of Community and Civil Society Establishment as Factors of Society Spiritual Development (on example of Ukraine)”, Ph.D. Thesis, Social Philosophy and Philosophy of History, National Technical University of Ukraine “Kyiv Polytechnic Institute”, Kyiv, Ukraine.

4. Bryl, M.V. (2014), “Target-oriented approach to the formation of the rural youth spiritual values”, *Psykhologo-pedahohichni nauky*, vol. 3, pp. 121–124.

5. Hrynchyshyn, N.I. (2011), “The problem of Ukrainian society spiritual and national renaissance: socio-philosophical aspect”, *Visnyk Cherkaskoho universytetu. Seriya “Filosofia”*, no. 210, pp. 94–98.

6. Zaichuk, V.M. (2010), “Creative public activity as a factor of spiritual and sustainable development”, *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy*, [Online], no. 146, available at: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Chem_Biol/nvnu_bbe/2010_146/10zvm.pdf (Accessed 15 March 2017).

7. Yermolenko, V.M. (2010), “Features of forming the category “sustainable development of rural territories”, *Naukovyy visnyk Natsional’noho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrayiny*, vol. 156, pp. 50–59.

8. Karlova, V.V. (2010), “Spiritual values in the structure of national identity: Ukrainians realities”, *Derzhavne upravlinnia: teoriia ta praktyka*, [Online], vol. 1, available at: <http://academy.gov.ua/ej/ej11/txts/10kvvsur.pdf> (Accessed 15 March 2017).

9. Kozakov, V.M. (2010), *Aksiolohiya derzhavnoho upravlinnya* [Axiology of public administration], Kyiv, NADU, 256 p.

10. Kochura, N. (2013), “Spiritual culture value dominants of Ukrainians”, *Osvita regionu*, [Online], vol. 4, available at: <http://social-science.com.ua/article/1178> (Accessed 15 March 2017).

11. Larionova, V. and Moskalenko, Yu. (2009), “Value reasons of individual being”, *Etyko-aksiolohichni aspekty transformatsii suchasnoho ukrainskoho cuspilstva* [Ethical and axiological aspects of the modern Ukrainian society transformation], Ivano-Frankivsk, Ukraine, pp. 35–44.

12. Lysenko, I.M. (2011), “Development of Territorial Communities as a Condition of Civil Society Formation in Ukraine”, Ph.D. Thesis, Political Institutions and Processes, V.I. Vernadsky Taurida National University, Simferopol, Ukraine.

13. Mysiv, L.V. (2008), “Public Administration Peculiarities in the Sphere of Spiritual Values Development of the Ukrainian Society”, Ph.D. Thesis, Theory and History of Public Administration, National

Academy of Public Administration, Office of President of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

14. Orlatyy, M.K. Demchak, I. M. (2013), “Information and methodological support for assessing the level and quality of rural residents life”, *Naukovyy visnyk Akademiyi munitsypalnoho upravlinnya. Seriya: Upravlinnya*, vol. 2, pp. 357–362.

15. Orlatyy, M.K. (2015), “Methodological approaches to the social and infrastructural potential of rural territorial communities”, *Produktyvnist ahropromyslovoho vyrobnytstva. Ekonomichni nauky*, vol. 27, pp. 125–132.

16. Cytnyk, H. (2004), “National values as a basis for the progressive development of the individual, society and state”, *Visnyk NADU*, vol. 2, pp. 369–374.

17. Surmin, Yu. (2003), “Post-Soviet society value processes: methodological aspects”, *Zbirnyk naukovykh prats NADU*, no. 1, pp. 87–98.

18. Skurativskii, V.A. Troshchynskyi, V.P. Libanova, E.M. (2009), *Upravlinnia sotsialnym i humanitarnym rozvytkom* [Social and human development management], NADU, Kyiv, Ukraine, 456 p.

Summary

Problem setting. The state of the rural population in modern Ukraine is characterized by predominantly negative tendencies to suspend and prevent which is not possible by only one financial and economic measures. The problems of employment, the impairment of agricultural labor, the imbalance of the social standards of the village and the city have a deeper context, and therefore require the study of spiritual and value factors, as well as the possibility of their change in order to ensure sustainable rural development.

Territorial community in rural areas acts as a means and at the same time an environment of transformative activity of citizens. It is the community in the conditions of decentralization of power that becomes the basic center for the formation and development of the spiritual values of society. However, the influence on the spiritual and value development of communities requires, first of all, to clarify the essence of this phenomenon, to clarify the corresponding conceptual-categorical apparatus.

Recent research and publications analysis. The problem of systematization of Ukrainian national spiritual values is devoted to the

works of M. Brilya, O. Vishnevsky, L. Misiv, G. Sitnik, P. Sitnik, Yu. Surmin and others [4; 10; 13; 16–17]. Importance are the development of domestic scientists, devoted to the problems of the formation and development of territorial communities as factors of the spiritual development of society [3; 6; 12]. The contributions of such scientists as O. Batanov [1], V. Yermolenko [7], V. Kozakov [9], M. Orlaty, I. Demchak [14; 15] and others.

The paper objective – to define the concept and essence of spiritual and value development of territorial communities in rural areas.

The paper main body. The basic vector of socio-cultural, economic and political development of the state depends to a great extent on the spirituality of the individual and society.

Areas of research of spiritual and value development of Ukrainian society are analyzed. The functions, essence and manifestation of spiritual values are investigated.

It is determined that the spiritual and value development of society and its components – territorial communities – can be considered as a combination of individual and social, which creates the pre-conditions for an integrated approach to the implementation of public-management influence in this area.

It is confirmed that the overcoming of the negative trends in the spiritual and value development of rural communities is impossible without the legal, material and financial support of social institutions that have an impact on the spiritual life of the villagers; Coordination, coherence and constructiveness in the interaction of subjects of public administration.

Conclusions of the research. Ukrainian society needs today a value consolidation, an important condition for improving public policy in the area of spiritual and value development of rural communities.

At the same time, the task of the state is not the unification of the value system, but the creation of conditions for various directions of spiritual development of both individuals and individual communities, including rural communities. It is this approach that will allow us to create conditions for identifying and further public support for a single National idea, a universally accepted ideology of state formation, and the formation of a holistic national consciousness.